

Не забувай про джерело (збірка)

Василь Сухомлинський

Василь Сухомлинський

БО Я ЛЮДИНА

Вечоріло. Дорогою ішли два подорожні: батько й малий син. Посеред дороги лежав камінь. Батько не помітив його, спотикнувся й забив ногу.

Йому заболіло. Крекчучи, він обійшов камінь і, взявши хлопчика за руку, пішов далі.

Другого дня батько з сином ішли тою самою дорогою назад. Батько знов не помітив каменя, знов спотикнувся й забив ногу.

Третього дня батько й син знов ішли тою самою дорогою. До каменя ще було далеко. Батько сказав синові:

— Дивись уважно, сину. Треба обминути камінь. Ось і те місце, де батько двічі спотикнувся й забив ногу.

Вони зменшили ходу, але каменя вже не було. На обочині дороги сидів сивий дід.

— Дідусю, — питає хлопчик, — ви тут не бачили каменя?

— Я прибрав його з дороги.

— Ви теж спіткнулися й забили ногу?

— Ні, я не спіткнувся й не забив ногу.

— Чого ж ви прибрали камінь?

— Бо я людина.

Хлопчик став та й думає.

— Тату, — питає він, — а хіба ви не людина?

*****

ВІЛ І САДІВНИК

У полі працювали Віл і Садівник. Віл, запряжений в плуг, орав поле. Повільно сунув він по землі — тягнути було нелегко.

Та Віл звик коритися господареві. Він знав: як тільки стане, то господар боляче вперіщить його батоном та ще й сіна дасть менше увечері.

А Садівник скопав невелику кам'янисту грядочку, підготував на виноградник. Віл уранці чув розмову господаря й Садівника.

Тоді Садівник сказав: "Ця кам'яниста грядка навіть волів не під силу". Тепер Віл і вухам своїм не вірить: копає Садівник грядку й співає.

Із нього піт тече, а він співає, і очі у нього веселі, радісні.

— Садівниче, тобі важко? — питає Віл, порівнявшись із ним.

— Ой, як важко... — відповідає Садівник.

— То чого ж ти співаєш і очі у тебе такі радісні?

— Бо я бачу цю мертву кам'янисту діляночку вже скопаною. Бачу на ній виноградні грона. Бачу радість в очах людей.

— Як же ти все це бачиш? — питає здивований Віл. — Цього ж немає.

— Якби людина бачила тільки те, що є, вона не була б Людиною. Людина бачить своє майбутнє.

— Навчи мене, Садівниче, бачити те, чого ще немає.

— Добре, — каже Садівник, — зараз я визволю тебе з хомута.

— Але ж без хомута й батога я не зможу працювати, — благає Віл.

Садівник тільки розвів руками й подумав: "Той, кого заставляють працювати хомут і батіг, не може бачити майбутнього".

Та він цього не сказав, бо Віл все одно нічого б не збагнув.

*****

ДВІ ЛОПАТИ

Господар купив дві нові сталеві лопати. До одної приробив лопатище й вона стала трудівницею. Нею копали город, сікли буряки на корм худобі, весною викопували ямки на дерева, зимою зчищали кригу зі сходинок.

А друга лопата стояла собі без діла в комірчині.

Минув рік, два, минуло п'ять, десять, тридцять літ. Перша лопата трудилась, а друга ледарювала.

Минуло п'ятдесят років. Господар став старий. Глянув він якось на лопату-трудівницю й каже:

— Он як, та ти вже старенька стала, стерлась, уся в дірочках... Пора на відпочинок.

Зняв господар лопату-трудівницю з держака й поклав у комірчину під лавку. Ось тут і зустрілися дві лопати — трудівниця й нероба. Ледащиця пізнала свою сестру й каже:

— Он як, ти вже непотрібна господареві. Яка ж ти стала ветха та худа...

— І тобі не соромно так говорити!.. — обурилася лопата-трудівниця. — Глянь на себе — ти ж проіржавіла наскрізь! Я стерлась від роботи, а ти з'іржавіла від неробства.

— А що таке робота? — здивовано питає лопата-ледащиця.

Лопата-трудівниця стала розповідати їй про траншеї, викопані під фундамент великого будинку, про глибоку криницю, про греблю... Та лопата-ледащиця нічого не могла зрозуміти.

Вона запитала:

— Чого я цього нічого не розумію? Ми ж розмовляли з тобою одною, лопатною мовою.

— Ти цього не збагнеш, бо ти не була ніколи в людських руках.

*****

ДЕРКАЧ І КРИТ

Із далекого теплого краю повертався на північ, на нашу землю, маленький Деркач. Це пташка сіренька. Улітку вона виводить у нас діток, а на зиму відлітає в Африку.

Важко летіти Деркачеві, маленькі в нього крильця. Того він як де летить, а як де й пішки іде. Ось і зараз, опустившись на землю, він ішов і йшов на північ.

Іде собі й тихенько пісеньку співає про далекий північний край, про гніздечко під

кущем лози на зеленому лузі там його мила батьківщина.

Іде собі, іде й зустрічає Крота. Сидить Кріт у норі, висунув мордочку й питає Деркача:

— Хто ти такий і куди йдеш?

— Я пташка Деркач, повертаюсь на батьківщину із теплого краю.

Розповів Деркач Кротові про свою далеку північну вітчизну й про теплу африканську землю.

— А чого ти не поселишся на тій теплій землі і не живеш там завжди? — питається здивований Кріт. — Чого щороку мандруєш тисячі кілометрів? Ти ж до крові поранив ноги. Тебе скрізь підстерігає шуліка. Що заставляє тебе так поневірятися? Що тебе кличе на холодну північ?

— Батьківщина, — відповів Деркач.

*****

Василь Сухомлинський, Добре слово, опповідання-казка

ДОБРЕ СЛОВО

Була собі дівчинка Оля. Коли їй виповнилось п'ять рочків, вона занедужала. Простудилась і злягла. Кашляла і танула на очах.

До нещасної дівчинки стали приходити родичі — Олині тітки, дядьки, бабусі, дідусі. Кожен приносив що-небудь смачне і поживне: липовий мед і солодке масло, свіжі лісові ягоди та горіхи, перепелині яєчка та бульйон із курячого крильця. Кожен казав: "Треба добре харчуватися, треба дихати свіжим повітрям — і недуга втече у глухі ліси й на болота".

Оля їла медові щільники й солодке масло, лісові ягоди та горіхи, перепелині яєчка та бульйон із курячого крильця. Та нічого не помагало. Дівчинка вже ледве підводилась із постелі.

Якось біля її ліжечка зібрались усі родичі. Дев'яностолітній дідусь Панас і каже:

— Чогось їй ще не вистачає. А чого — і сам не збагну.

Коли це відчиняються двері — й до хати заходить столітня прабабуся Надія. Про неї забули родичі, вже багато років сиділа прабабуся Надія дома, нікуди не ходила й ніде не бувала. Та як почула, що занедужала правнучка, одважилась перевідати.

Підійшла до ліжечка хворої, сіла на стільчик, взяла Олину ручку в свою зморщену маленьку руку і каже:

— Немає в мене ні щільників медових, ні масла солодкого, ні свіжих лісових ягід і горіхів, ні яєчок перепелиних, ні курячого крильця. Стара я стала, нічого не бачу. Принесла я тобі, мила моя правнучко, один-однісінький подарунок — щире бажання. Одне бажання лишилося в мене в серці — аби ти, моя квіточко, видужала й знову раділа ясному сонечку.

Така могутня сила любові була в цьому доброму слові, що маленьке Олине сердечко забилося частіше, щічки стали рум'яні, в очах спалахнули радісні вогники.

Ось чого не вистачало, — сказав дід Панас. — Доброго слова.

*****

Є ЩЕ ОДНЕ НАЙНІЖНІШЕ ДЕРЕВЦЕ

Мама з Катрусею поливають яблуньки в саду. Десять яблуньок, під кожну — по десять голубеньких відерець. Щоб зеленіти, квітли й родили.

Катруся вже кінчає перший клас, вона добре вміє рахувати. І ось за її підрахунками виходить; під яблуньку вже вилили десять голубеньких відерець, а мама виливає одинадцяте.

— Скільки ж треба вилити під кожну яблуньку? — питається Катруся.

— Десять, — відповідає мама.

— А чого ж ви під кожну яблуньку вливаєте ще й одинадцяте відерце? — дивується Катруся.

— Бо є ще одне — найніжніше деревце... — каже, усміхаючись, мама. — Його теж треба полити, щоб вічно зеленіло.

— Що ж це за деревце?

— Совість.

*****

КАМІНЬ

У лузі, під гіллястим дубом, багато років жила криниця. Вона давала людям воду. Під дубом біля криниці відпочивали подорожні.

Одного разу до дуба прийшов хлопчик. Він любив пустувати. Тож і подумав:

"А що воно буде, як я візьму оцей камінь і кину його в криницю! Ото, мабуть, булькне дуже!"

Підняв камінь, кинув його в криницю. Булькнуло дуже. Хлопчик засміявся, побіг і забув про свої пустощі.

Камінь упав на дно і забив джерело.

Вода перестала заповнювати криницю.

Криниця засохла.

Засохла трава навколо криниці, і дуб засох, бо підземні струмки потекли кудись в інше місце.

На дубі перестав мстити гніздо соловейко. Він полетів на інший луг.

Замовкла соловейкова пісня.

Сумно стало в лузі.

Минуло багато років. Хлопчик став дідусем.

Одного разу він прийшов на те місце, де колись був зелений луг, стояв гіллястий дуб, співав соловейко, вабила студена криниця.

Не стачо ні лугу, ні дуба, ні соловейка, ні криниці. Довкола пісок, вітер здіймає хмару пилуки.

"Де ж воно все поділося?" — подумав дідусь.

*****

КІНЬ УТІК

Це було в четвертому класі. Всі схилились над зошитами. Учитель дав задачі — і діти працювали самостійно.

На останній парті сидів Вітя. Він уже закінчував розв'язувати, як на парту впала записка.

"Знову, мабуть, від Петрика, — подумав собі. — Знову просить ковзани. Чого я маю весь час йому їх давати?"

— Іване Петровичу, — сказав Вітя, — мені хтось записку кинув... Хіба ж можна записки на уроці писати?

— Записки на уроці писати не можна, — відповів Іван Петрович. — Але як уже тобі хтось написав, то розповідати про неї вчитетеві недобре, Вітю. Записка — це ж таємниця, що мусить бути відома тільки тобі й твоєму товаришеві. А ти розкриваєш свою таємницю. Візьми записку, заховай, на перерві прочитаєш... Ой, як же тобі не соромно...

Вітя почервонів. Тепер йому стало ясно, що він би пішов з доносом на товариша.

У класі тиша. Хлопці час від часу піднімали голови, позирали на Вітю, і в їхніх поглядах він бачив подив та обурення.

Розгорнув записку й прочитав: "Вітю, — писав Петрик, — я намалював вогнегривого коня. Як хочеш, дам тобі".

На перерві підійшов до Петрика.

— Давай коня... — сказав.

— Кінь утік... — тихо відповів Петрик.

*****

Василь Сухомлинський, Ліхтарник, опповідання-казка

ЛІХТАРНИК

Серед зелених луків і дрімучих лісів текла річка. Повновода, глибока, але тиха й ласкава. Багато віків несла вона свої чисті води. Рікою плавали човни й навіть маленькі кораблики.

Жив на березі ріки старий ліхтарник. Увечері сідав він у човник, плив на середину ріки, засвічував ліхтар. До світанку блимав посеред ріки вогник, показував дорогу мандрівникам.

Лагідно хлюпались об берег хвилі — тішилась ріка: люблять її люди, й вона людям потрібна.

Та ось людям знадобилося багато дощок на столи й стільці. Вирубали вони ліси по берегах ріки. Здалося

також людям, що зелені луки — це непотрібні розкоші. Зорали луки, посіяли кукурудзу.

Виснажилися студені джерела, задихнулась від спраги ріка й померла. Кілька років на тому місці, де плавали човни й кораблики, весною дзюрчав струмок, а згодом і він засох.

Перетворилося русло ріки на город. Про річку нагадував тільки стовп, до якого ліхтарник за звичкою щовесни прикріплював ліхтар. Але над ним усе рідше збиралися хмари.

Палючі вітри прилітали з пустелі й стукали в хати людей.

Як тільки на землю сідали сутінки, старий ліхтарник ішов на капустяне поле й засвічував на стовпі ліхтар.

Маленький Сергійко і питає:

— Дідусю, навіщо ви засвічуєте ліхтар? Ріки ж давно немає.

— Щоб люди краще бачили свою дурість.

*****

НАЙКРАЩА ЛІНІЙКА

Микола й Роман сидять за однією партою. У Миколи за письмові роботи завжди п'ятірки, інколи четвірка. А в Романа — самі трійки.

Ось і сьогодні роздала вчителька зошити з тим диктантом, що вчора писали. У Миколи п'ятірка, а в Романа ніякої оцінки, бо забагато помилок.

Написала вчителька: "Треба краще працювати".

Засумував Роман.

Після уроку мови пішли діти в майстерню. Там був урок ручної праці. Кожному учневі вчитель дав дощечку й загадав зробити лінійку.

Микола й Роман працювали поруч. У Миколи вийшла лінійка крива, кострубата. А в Романа — рівна, гладенька, гарна.

Учитель сказав:

— У Романа лінійка найкраща. Йому ставлю п'ятірку. А тобі, Миколо, ніякої оцінки не можу поставити. Треба краще працювати.

Засумував Микола.

Закінчився урок. Роман просить учителя:

— Дайте мені ту лінійку, що я зробив.

— Бери, — дозволив учитель.

Роман взяв лінійку, приніс її в клас і поклав на парту, поруч із зошитом, у якому за диктант немає ніякої оцінки.

*****

НЕ ЗАБУВАЙ ПРО ДЖЕРЕЛО

Учитель питає: "Бачите, діти, ось цей спалений сонцем пустир у долині?"

— Бачимо, — відповідають діти.

— Тож послушайте бувальщину. Ось тут, на місці цього пустиря, багато років тому був глибокий ставок, аж до села, що розкинулось ген під горою. Можна було вплинути човном на середину й веслувати аж до он тих дубів, їх тоді там багато було, а тепер три лишилося, та й ті всихають... На березі верби росли. У лісі водились білки.

То старовинне козацьке село. Викопали тут ставок запорожці після битви під Жовтими Водами. І поселились на його березі. Та стали помічати, що ставок мулом заносить. Зійшлися селяни на раду й ухвалили: кожен, хто скупався в ставку, мусить набрати відро мулу й винести аж туди, за балку, й висипати в поле.

Люди й дотримувались цієї ухвали. Над ставом, на вербових кілках, висіли дерев'яні відра. Для дорослих чоловіків — великі, для жінок, підлітків — менші, для дітей — маленькі. Тільки той, що був у матері на руках, не віддячував працею за радість і

задоволення.

Ставок ставав чистіший і глибший. Та ось хтозна-звідки приїхала в село сім'я — батько, мати, четверо синів і дві дочки. Усіх їх прозвали Неприкаяними. Поселились вони на околиці, недалеко від ставка. І дорослі й діти з весни до осені купалися в ставку, а за відра й не брались.

Спочатку люди якось не звертали на те уваги. А потім стали помічати, що чимало підлітків так само роблять: купаються, а мулу не виносять.

Старі люди брались повчати молодь: "Що ж ви робите?"

А підлітки їм:

— Раз Неприкаяним можна, то й нам не гріх...

Лихий призвід — людям заохота. Багато підлітків, а потім і дорослих стали приходити купатися після смеркання, щоб ніхто не бачив...

Старі хитали головами, та вдіяти нічого не могли. Дерев'яні відра, що висіли на вербових кілках, розсохлись, розсипались, а потім зникли.

Старий звичай забули.

Кожному думалось: "На мій вік вистачить". Та ставок мілів, перетворювався на болото, заростав бур'яном. Настав час, коли вода тут затримувалась тільки весною. А потім і того не стало.

І ставок щез. Тільки спогад про нього зберігся. Подумайте над цією бувальщиною, діти. Напившись води, не забувайте про джерело, з якого вона витікає.

*****

НЕ ЗАГУБИВ, А ЗНАЙШОВ

Коли синові виповнилось дванадцять літ, батько дав йому нову лопату й сказав:

— Іди, сину, в поле, відмір ділянку сто кроків уздовж, сто впоперек і скопай.

Пішов син у поле, відміряв ділянку й копає. А копати він ще не вмів.

Важко було попервах, поки руку набив та й до лопати приловчився.

Наприкінці робота ішла все краще й краще.

Та коли син застромив лопату в землю, щоб перевернути останню скибу, вона зламалась.

Вернувся син додому, а на душі неспокійно: що скаже батько за таку шкоду?

— Пробачте мені, тату, — каже син. — Я вчинив збиток. Лопата зламалась.

— А копати навчився? Копати тобі наприкінці було важко чи легко?

— Навчився, — каже. — І копати наприкінці було легше, як на початку.

— То ти не загубив, а знайшов.

— Що ж я знайшов, тату?

— Бажання трудитись. Це найдорожча знахідка.

*****

Василь Сухомлинський, Невиховані та виховані, опповідання-казка

НЕВИХОВАНІ Й ВИХОВАНІ

У маленькій сільській школі два класи. На великій перерві діти ідуть до шкільної їдальні.

Куховарка бабуса Марія готує для них молоко. На велику дерев'яну тарілку вона ставить двадцять п'ять склянок молока. Бо в кожному класі — двадцять п'ять учнів.

На стіл бабуса Марія кладе по двадцять п'ять шматочків білого хліба, намазаних маслом.

У їдальні двадцять чотири звичайні склянки, а двадцять п'ята — велика, удвічі більша від звичайної.

Першим заходить у їдальню перший клас. Діти біжать до дерев'яної тарілки.

Мерщій до великої склянки тягнеться кілька рук, комусь удається її захопити. Ті, кому не пощастило, заздрять щасливому.

Бабуса Марія дивиться на дітей, хитає головою й тихо каже: "Які невиховані ці діти..."

Потім заходить другий клас. Діти, не поспішаючи, беруть звичайні склянки. Велика залишається на тарілці.

Бабуса Марія каже: "Чому ж великої склянки ніхто не бере?"

Підходить котресь несміливе і, ніяковіючи, бере велику склянку.

Бабуса Марія лагідно усміхається й тихо каже: "Які виховані ці діти..."

*****

ПО ОДНОМУ КОВТКУ — НАЙСЛАБКІШИМ

Теплого червневого дня пішли діти до лісу. І сталося так, що тільки один Мишко взяв пляшку води, більше ніхто.

У лісі було жарко. Всім хотілося пити. Вчителька й каже:

— Треба берегти воду. Немає близько ні криниці, ні струмка. Будемо давати по одному ковтку — тільки найслабшим. А сильні й витримані потерплять.

Поставили пляшку з водою в траві під дубом. Довго ходили в лісі, шукали квітку, про яку розповіла вчителька.

У цієї квітки блакитні пелюстки, як весняне небо, а в середині — золота краплинка, мов роса, освітлена сонцем. Знайшли одну-однісіньку квітку, жаль було її зривати...

Зібралися на галявині, слухали казку вчительки, а потім кожен розповідав свою. Пити хотілось усе дужче, але хіба міг хто наважитись підійти до пляшки?

Адже подумують: "ось найслабкіший". Всі трималися, терпіли. Про зоду ніхто не згадував.

Сонце схилилося над лісом. З яру повіяло прохолодою. Вже й додому пора. Всі рушили додому.

Мишко ніс пляшку води. Він запитав:

— Хто хоче пити?

Усі мовчали.

*****

ХАЙ Я БУДУ ВАША, БАБУСЮ

На краю села живе старенька бабуса Марина.

— У неї немає нікого-нікогісінько, — часто говорить матуся маленький Марійці. Марійка з матусею живуть через дорогу від бабусі Марини.

Устане вранці Марійка, гляне на бабусине подвір'я: сидить старенька на стільчику, гріється на сонці й пильно-пильно дивиться на неї, Марійку.

Марійка біжить до бабусі, вітається:

— Добрий день, бабусю.

— Добрий день, Марійко, — радісно відповідає бабуся. — Посидь біля мене, дитино.

Марійка посидить трохи, послухає казку. Але довго сидіти не хочеться. Ваблять луки, — он скільки метеликів там літає. Вабить річка, — який пісочок чистий там на березі, яка вода тепла...

Марійка збирається йти, а бабуся зітхає.

— Чого ви зітхаєте, бабусю?

— Бо нікому й слова промовити. Одна я, однісінька...

— Хай я буду ваша, бабусю, — тихо шепоче Марійка й цілує її в старечу, зморщену щоку.

— Добре, дитинко, будеш моя, — усміхається бабуся Марина.

До вечора Марійка бігає в лузі, купається, милується метеликами. А тоді й прибіжить на бабусине подвір'ячко й защебече:

— Я не забула, що я ваша, бабусю! Тільки в лузі бігати хочеться!

*****

ХЛІБ — ТО ЛЮДСЬКА ПРАЦЯ

Узяв онук у хаті шматок хліба, пішов у садок і став ним спілі груші з дерева збивати.

Підходить дідусь і питає:

— Що це ти робиш, внучку?

Онук похнюпився й не насмілиться очі підвести. Знає, що робить недобре, але сподівався, ніхто не побачить.

— Візьми в руки той шматок хліба, — звелів дідусь. Підібрав онук шматок хліба.

— Є в тебе чиста хусточка?

Витяг онук із кишені чисту хусточку.

— Загорни хліб у хусточку. Онук загорнув хліб у хусточку.

— Так і неси цей шматок хліба до хати, поклади його поруч зі своїми книжками. Хай лежить він доти, доки ти виростеш і народяться в тебе діти. Заповідай тоді своїм дітям і внукам, що хліб — це святиня і знущатися над ним гріх.

Дякую вам за науку, дідусю, — тихо каже онук і несе шматок хліба в хусточці до хати.

Той шматок хліба він зберігав багато літ. Як вирости його два сини й стали розуміти, що таке праця і честь, він сказав їм:

— Це найдорожча цінність — хліб. Його виростив ваш прадід. Бережіть і шануйте хліб, бо то праця людська.

*****

ХРИЗАНТЕМА Й ЦИБУЛИНА

Недалеко від хати росла Хризантема. На спаді літа вона зацвіла ніжним рожевим

цвітом і милувалася своєю красою, її квіти шепотіли: "Які ми красиві..."

А поруч із Хризантемою росла Цибулина. Ну, звичайнісінька цибуля. На спаді літа Цибулина доспіла, зелене пір'я зів'яло, й від неї відгонило гострим духом.

Хризантема зморщила носа й каже:

— Як неприємно від тебе тхне! Дивуюся, навіщо люди таке й сіють. Мабуть, щоб відлякувати бліх.

Цибулина мовчала. Проти Хризантеми вона відчувала себе простачкою.

Та ось із хати вийшла жінка й іде прямо до Хризантеми.

Ця затамувала й дух. Певно, що жінка зараз скаже: "Які гарні квіти в Хризантеми!"

Жінка справді підійшла до Хризантеми і сказала:

— Які гарні квіти!.. Хризантема аж танула од утіхи.

Потім жінка нахилилась, вирвала Цибулину, роздивилася й вигукнула:

— Яка гарна Цибулина!

Хризантема нічого не могла збагнути. Вона собі думала: "Невже й Цибулина може бути гарна?"

*****

ЧОРНОБРИВЦІ

Тихий осінній вечір. Заходить сонце. У блакитному небі — ключ журавлів. Наша бабуся сидить на лавці біля тину, дивиться на захід сонця.

Я питаю:

— Бабусю, скажіть, для чого людина живе на світі? Бабуся всміхнулася й каже: Щоб жити вічно.

Я не міг цього збагнути. Як це — жити вічно? Бабуся каже:

— Ходімо до саду.

Пішли ми до саду. Там доцвітали чорнобривці. Бабуся зібрала жменьку сухого насіння квітів, зав'язата у вузлик.

— Почекай до весни, — зрозумієш, — сказала вона й поклала вузлик із насінням чорнобривців у сухий куточок.

Настала весна. Ми з бабусею посіяли на грядці насіння. Зійшло, піднялося, зацвіло. Які вони красиві, ці чорнобривці. Кращі, ніж восени.

— Ось і людина живе, щоб вічно жила її краса — сказала бабуся. — Батьки живуть, щоб виховувати дітей. А діти потім народжують своїх дітей, щоб вічно жив людський рід.

— А для чого живе людський рід? — знову питаю я.

— Для щастя.

*****

ЯК ЗАХОДИТЬ СОНЦЕ

Учитель і хлопчик любили дивитись, як заходить сонце. Щодня вечірньої години вони приходили на околицю села, сідати на вершині високої степової могили й дивилися, як сонце сідає за обрій.

Ось уже три дні хлопчик бачив одне й те ж: над вогненним диском сонця в

блакитному небі плаває легенька хмаринка. І позавчора, і вчора, й сьогодні...

— Учителю, — питає хлопчик, — скажіть, будь ласка, чи ту саму хмаринку ми бачимо ось уже три дні?

— Ні, не ту саму. Вчора не та, що позавчора, сьогодні не та, що вчора.

Хлопчик замислився. Вогненний диск сонця опускався за обрій. Ось від нього лишилась тільки багряна смужечка, потім — одна іскрина, потім і та згасла.

— Учителю, — питає хлопчик, — куди поділося вчора, позавчора?

Учитель обняв хлопчика й ласкаво погладив його по голівці.

*****

ЯК ПАВЛИК СПИСАВ У ЗІНИ ЗАДАЧУ

Павлик був стурбований. Дома він сидів над задачею й не міг розв'язати.

Тож до школи Павлик прийшов зарано, щоб у когось її списати. Бо працювати сам не любив.

Ось прийшла Зіна. Вона добре вміла розв'язувати задачі.

Павлик й питає:

— На скільки питань задача?

— На троє, — відповідає Зіна. — А хіба ти не розв'язав?

— Не вийшла... Дай списати...

— Ой, Павлику чого ж ти сам не хочеш працювати? — питає Зіна.

Але таки дала йому свій зошит.

Павлик став списувати. Одна дія, друга, ось уже третя, а в третій дії він помітив у Зіни помилку.

Там, де треба було написати 23, вона написала 32.

У своєму зошиті Павлик написав правильно, а Зіні не сказав, що в неї помилка.

Учителька збрала зошити, щоб перевірити. Наступного дня їх і принесла.

— У Павлика "п'ять", — сказала вчителька. — Молодець, Павлику, добре попрацював над задачею. А в тебе, Зіно, — "чотири". Помилку зробила...

Зіна поблідла. Вона глянула на Павлика. Павлик почервонів і похнюпив голову.